

Om han er borte så lever'n lell

Minneord om Per Olav Tiller

Per Egil Mjaavatn

Nysgjerrig-Per ble Per Olav Tiller kalt i et eget nummer av *Barn* som ble utgitt i anledning Per Olavs 80 års dag i 2006. Nå er Nysgjerrig-Per borte. Han døde 5. desember 2010. Men ”om han er borte, så lever'n lell” – som Erik By sang om Alf Prøysen. Per Olav Tiller har satt varige spor gjennom sine bøker og artikler og ikke minst gjennom sin formidling av kunnskap om barn gjennom utallige foredrag, debatter og veiledninger med studenter og kolleger. Per Olav var en gudbenådet formidler i de store saler så vel som ved de små bord. Men mer en noe annet var han en samtalens mann, med evne til å lytte, analysere og gi vekst til alle tilstedeværende. Vi er mange som har mye å takke for.

Per Olav var en ekte humanist med glødende interesse for mennesker, det medmenneskelige og det mellommenneskelige. Han var etter Åse Grudå Skard den første som sterkt og klart uttrykte barnas stemmer i norsk forskning, – ikke barna som barn, men først og fremst barna som mennesker.

Ordet ”emansipasjon” stammer fra de gamle romere og til skikken med å føre barn fram på Forum og erklære dem for å være likeverdige borgere av samfunnet. Forutsetningen for dette var at barnet ikke protesterte mot handlingen. Barnet kunne med andre ord frasi seg denne likestillingen og endringen av status. På denne måten kunne emansipasjonen til dels sies å være barnets eget verk. Det var altså viktig å høre barnets egen mening og vilje. Dette var bakgrunnen for at Per Olav Tiller på den nor-

diske barnevernskongressen i Stockholm i 1982 tok til orde for ”barnas emansipasjon”. Lenge før FNs barnekonvensjon fremhevet han barnas rett til å bli hørt, barnas rett til deltakelse. Så fikk vi da også gradvis en vrimmel av forordninger, elevråd, kommunale og nasjonale utvalg som skulle sikre barna representasjon. Da hører vi på ny Per Olavs stemme som barnas advokat: ”Det må ikke bli slik at barna sitter i det kriminalitetsforebyggende råd mens foreldrene går på kino,” sa han en gang advarende: Å gi barna medbestemmelse og medinnflytelse må ikke føre til ansvarsfraskrivelse fra voksensamfunnet. Barna må fremdeles ha rett til å være barn og leve barndommens frie og ubekymrede liv. Denne vanskelige balansen mellom deltakelse, medbestemmelse, plikt og ansvar på den ene siden og på den annen siden barnekulturens (og mer generelt menneskets) fargerike fantasiverden der tanken er fri og alt er mulig, preget hele Per Olav Tillers liv og virke. ”Barnslig, infantil, naiv. Ordene alene viser at vi ikke tar barn på alvor. Det er typisk for vår kultur å vise nedlatende forakt for det barnlige,” sa Per Olav i et intervju med Aftenposten i anledning sin 65 års dag.

Per Olav Tiller ble cand.psychol. i 1951. Han startet sitt forskningsarbeid som forskningsassistent ved Institutt for samfunnsforskning i Oslo der han senere arbeidet med stipend fra Norges Allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF). Etter et år ved Statens institutt for alkoholforskning begynte han som forsker ved Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning (INAS) i 1968. Der fungerte han også som direktør i to kortere perioder. Han ble professor ved Institutt for høyere sosionomutdanning, Universitetet i Trondheim, i 1980 og ble forsker ved Norsk senter for barneforskning like etter opprettelsen av senteret (den gang NAVFs senter for barneforskning) i 1982. Der ble han værende som en sentral kraft til langt inn i pensjonsalderen.

Alt fra sine første år som forsker var Per Olav opptatt av barn og barndom. Hans arbeid fra 1957: *Father absence and personality development of children in sailor families* er et pionerarbeid det fremdeles refereres til. ”Barneforskning må ta hensyn til at studiet av barn ikke kan unngå å omfatte et studium av deres forhold til omgivelser i form av personer, fordi barn eksisterer og overlever nettopp gjennom disse relasjoner,” skriver Per Olav i boken *Hverandre – en bok om barneforskning* (1989). Det var ikke tilfeldig at det til ære for Per Olav ble utgitt en artikkelsamling i 1989 nettopp med tittelen *Relasjoner*. Det meste av hans forskning om barn, ja det meste av hans liv dreide seg om relasjoner. Og i disse relasjonene fremhevet han forskerens plikt til å lytte til barnas stemme – ikke

bare den voksne part i relasjonen. Om en skal undersøke boforholdene i en leiegård må en spørre beboerne, ikke bare huseieren, pleide han å si som en kommentar til alle de som studerte barn i familien bare ved å intervju barnas mor, barn i skolen ved å intervju læreren, osv. Per Olav så barnet som en likeverdig part i relasjonen.

I boka *Far – sett med norske barns øyne* (1979), som han utga sammen med Rafael Goldin, lar Per Olav barna fortelle om forholdet til far gjennom tegninger. Også metodisk drev han nybrottsarbeid. I et viktig arbeid om barns signifikante andre (*Barns "sosiale landskap"*, 1980), gjennomførte han intervjuer med 237 åtteåringer ved hjelp av dukkelignende bøsser barna kunne slippe sine svar på uten å måtte si et eneste ord.

I forbindelse med prosjektet *Å vokse opp i Norge* intervjuet Per Olav barn i mange ulike deler av landet. Ved et av intervjuene forteller Per Olav at en gutt hadde fortalt så mye fint om stedet han bodde på. Er det ikke noe du ikke liker ved stedet, spurte Per Olav. Gutten fortalte at han ikke likte at familien bodde så høyt oppe i lia. For når han skulle hjem fra skolen, fra kameratene eller fra brygga, måtte han alltid opp bratte bakker. Til slutt i intervjuet spurte Per Olav om gutten etter alt det fine han hadde sagt om hjemplassen kunne fremheve det han synes var aller best. "Det at vi bor så høyt oppe i bakken," sa gutten. "For hver gang jeg skal på skolen, til kamerater eller til brygga så er det rett nedover på kjelke eller sykkel."

"Det kommer an på" var Per Olavs mantra i forskningen. Han søkte aldri de enkle svar, men prøvde å forstå kompleksiteten bak. Det gjaldt også for hans engasjement innen kunst og kultur, fredsarbeid og miljøvern. I artikkelen "Problembarnet menneske" (*Nordisk Psykologi* 1988) strever Per Olav med det komplekse mennesket: "Den voksne sier: 'Noe barn er jeg i hvert fall ikke.' Fordi barn er redde, blir det viktig å vise at man ikke frykter verken atomkrig eller trafikkdøden. Fordi barn har fantasi, blir det viktig å ta avstand fra drøm og overtro. Fordi barn er avhengige, blir det viktig å være uavhengig osv. Angsten for barnet i en selv er angst for å bli avslørt og den medfører hat mot mennesker som minner en om at en fremdeles (også) er barn," skriver han. Per Olav våget å være barn, han pekte på barnet i oss selv og viste oss barndommens storhet.

Vi vil savne ditt viktige korrektiv, Per Olav, men vil alltid se sporene etter deg.